

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-392-7-23>

**THE WANTONNESS OF ECOCIDE: HOW THE NOVA
KAKHOVKA DISASTER MAY HELP EXPLAIN A DISTINCTIVE
CRITERION OF A POTENTIAL INTERNATIONAL CRIME**

**БЕЗГЛУЗДІСТЬ ЕКОЦИДУ: ЯК КАТАСТРОФА
В НОВІЙ КАХОВЦІ МОЖЕ ПОЯСНИТИ ВИЗНАЧНИЙ
КРИТЕРІЙ ПОТЕНЦІЙНОГО МІЖНАРОДНОГО ЗЛОЧИНУ**

Plotnikov

Oleksii Viktorovich

*Phd, Expert the Association
of Reintegration of Crimea
Kyiv, Ukraine*

Плотніков

Олексій Вікторович

*кандидат юридичних наук,
експерт Асоціації Реінтеграції
Криму
м. Київ, Україна*

Після того, як Європейський парламент одноставно підтримав додавання екоциду до списку міжнародних злочинів [1], здається, що визначення екоциду як п'ятого основного міжнародного злочину, запропоноване Групою незалежних експертів з правового визначення екоциду [2], прокладає собі шлях до міжнародне право. Однак схвалення ЄП не робить визначення автоматично бездоганим. Воно зазнає помітної критики, зокрема щодо використання критерію безглуздість та складності доведення такого критерію поза розумним сумнівом. Як зауважив Геллер, «буде досить важко довести, що злочинець усвідомлював, що існує значна ймовірність того, що його або її дії завдадуть необхідної шкоди навколишньому середовищу; буде майже неможливо довести, що він або вона також усвідомлювали, що очікувана екологічна шкода буде явно надмірною» [3].

Ми розглянемо критерій безглуздість як частину запропонованого Міжнародною робочою групою визначення екоциду та спробуємо довести, що складнощі з доведенням елемента безглуздість є перебільшеними, оскільки злочини, які досягли міжнародного рівня, настільки очевидні, що доведення суб'єктивної сторони такого злочину а пріорі не може становити непереборної проблеми. Ми проілюструємо наші міркування прикладами шкоди, завданої навколишньому середовищу в Україні внаслідок конфлікту, зокрема руйнування дамби в Новій Каховці.

Руйнування греблі в Новій Каховці навело ряд експертів на думку, що ця аварія може стати визначною для визначення екоциду як

міжнародного злочину [4]. І все ж штучне затоплення територій було звичайною тактикою у багатьох збройних конфліктах, і російсько-український тут не є винятком. Здається, обидві сторони використовували силу води, щоб запобігти просуванню противника. На початку 2022 року українські війська підірвали дамби на річці Ірпінь та Сіверський Донець аби перешкодити російському наступу. Росіяни обстрілювали дамби на тому ж Сіверському Донці у вересні 2022 року та знищили дамби в Запоріжжі та Донецькі області в червні 2023 року, щоб запобігти українським контрнаступальним діям. Іноді не зовсім зрозуміло, яка сторона знищила певний об'єкт, але величезний негативний вплив на навколишнє середовище очевидний.

Жодна із сторін не прийняла відповідальність за катастрофу в Новій Каховці. Тим не менш, експерти зазначають, що внутрішній вибух є найбільш правдоподібним поясненням швидкого та катастрофічного краху структури греблі, і це припущення підтримується масовими непрямими доказами, а також повідомленнями про знищення кількох менших дамб у цій області російськими силами. Припущення про те, що російські агенти навмисно зруйнували дамбу, є офіційною позицією України, яка відкрила розслідування за статтею 441 Кримінального кодексу – екоцид.

Прикметно, що Україна вже проводить кілька розслідувань за цією статтею, як пов'язаних, так і не пов'язаних із збройним конфліктом, і, схоже, поріг цього злочину в українській практиці, як правило, є відносно низьким (наприклад, в першій справі щодо екоциду, що досягла суду, йдеться про забруднення 4 кілометрів відносно невеликої річки). Пошкодження від руйнування дамб, очевидно, набагато більш поширеним і суворим, але з багатьох дамб лише знищення дамби в Новій Каховці призвело до розслідування. Здається, немає різниці в об'єктивній стороні навмисного затоплення територій як методі ведення війни. Тому різниця, здається, полягає в суб'єктивній стороні.

Здається, і прихильники, і критики ідеї екоциду погоджуються, що про абсолютну заборону говорити не можна. Міжнародне право навколишнього середовища не пропонує повного захисту природи, а радше врівноважує цей захист з інтересами людини. Як зазначено Міжнародним судом у справі Pulp Mills, «досягнення оптимального та раціонального використання вимагає балансу між правами та потребами Сторін використовувати річку для економічної та комерційної діяльності, з одного боку, та зобов'язанням захищати її від будь-яких шкоди навколишньому середовищу, яка може бути завдана такою діяльністю з іншого» [5].

У міжнародному кримінальному праві встановлення такого балансу вимагає використання тесту пропорційності, що, зазвичай,

використовується у справах про воєнні злочини. Міжнародна група експертів прямо посилається на критерій, викладений у статті 8(2)(b)(iv) Римського статуту, щоб пояснити значення необґрунтованості у його визначенні. Група далі детально розкриває застосовність тесту для визначення балансу між шкодою для навколишнього середовища та соціальними та економічними вигодами, однак початково тест застосовувався саме до воєнних злочинів.

Поняття безпідставності в праві збройних конфліктів і міжнародному гуманітарному праві було відоме принаймні з часів Кодексу Лібера у зв'язку з не виправданим знищенням і привласненням власності через військову необхідність. МТКЮ досить детально розробив критерій «безглуздості» у Прліча. В цій справі Апеляційна палата відзначила, що критерій безглуздості задовольняється, якщо «(i) знищення майна відбувається у великих масштабах; (ii) що знищення не виправдане військовою необхідністю; (iii) злочинець діяв з наміром знищити майно, про яке йде мова, або з необережного ігнорування ймовірності знищення» [6]. Іншими словами, побічний матеріальний збиток від нападу повинен явно перевищувати очікувану конкретну військову перевагу.

Виникає наступне питання: як цей стандарт застосовується до екологічної шкоди? Доповідь Комітету, створеного для перегляду кампанії бомбардувань НАТО проти Югославії, проливає світло, згадуючи, що «атаки на військові цілі, які, як відомо або можна обґрунтовано припустити, завдають серйозної шкоди навколишньому середовищу, можуть потребувати надання дуже значної військової переваги, щоб вважатися законними. Як мінімум, дії, які призводять до масового руйнування навколишнього середовища, особливо якщо вони не служать чіткій і важливій військовій меті, були б сумнівними». У звіті зазначено, що «поняття надмірного руйнування навколишнього середовища є неточним, а фактичний вплив на навколишнє середовище, як поточний, так і довгостроковий, кампанії бомбардувань НАТО наразі невідомий і його важко виміряти». Крім того, у Звіті наголошується, що «для того, щоб повністю оцінити такі питання, було б необхідно знати ступінь знань, якими володіє НАТО щодо природи сербських військово-промислових цілей (і, отже, ймовірності екологічної шкоди, що впливає з їх знищення), ступінь, до якого НАТО могла розумно передбачити таку екологічну шкоду... і чи могла НАТО розумно вдатися до інших (і менш екологічно шкідливих) методів для досягнення своєї військової мети» [7].

Наведені визначення достатні для визначення критерії безглуздості шкоди довікілью. Така шкода повинна бути масштабною, не виправданою військовою необхідністю та відбуватися з усвідомленням

можливості великомасштабних руйнувань, не виправданих військовою необхідністю. Кожен із трьох критеріїв включає оціночні судження, але вони взаємозалежні. Зловмисник повинен спочатку усвідомити потенційні наслідки для навколишнього середовища, потім визнати, що спустошення не буде виправдано військовими потребами, а потім діяти необачно перед обличчям ймовірності такого знищення.

Безсумнівно, що Нова Каховка – крайній випадок, де масштаби безглуздості вчинку та масштаби наслідків були настільки очевидними, що їх просто неможливо залишити поза увагою незалежного та розумного спостерігача. Однак цей випадок може слугувати орієнтиром, який визначає критерії, за якими екоцид стає очевидним. Виходячи з цієї крайності, можна ще більше звузити розуміння екоциду в інших випадках.

Література:

1. Mackintosh K. European Parliament Votes Unanimously for Ecocide. URL: <https://opiniojuris.org/2023/04/10/european-parliament-votes-unanimously-for-ecocide> (Дата звернення: 16.01.2023).

2. Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide. Commentary and Core Text. 2023. URL: <https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef1f6d/t/60d7479cf8e7e5461534dd07/1624721314430/SE+Foundation+Commentary+and+core+text+revised+%281%29.pdf> (Дата звернення: 16.01.2023).

3. Keller K.J. Skeptical Thoughts on the Proposed Crime of “Ecocide” (That Isn’t). URL: <https://opiniojuris.org/2021/06/23/skeptical-thoughts-on-the-proposed-crime-of-ecocide-that-isnt> (Дата звернення: 16.01.2023).

4. Randhawa S.H. Will the Kakhovka Dam Destruction Make Ecocide and International Crime? URL: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/ukraine-war-kakhovka-dam-ecocide-international-law> (Дата звернення: 16.01.2023).

5. Case Concerning Pulp Mills of the River Uruguay (Argentina v. Uruguay). Judgment of 20 April 2010. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/135/135-20100420-JUD-01-00-EN.pdf> (Дата звернення: 16.01.2023).

6. Prosecutor v. Jadranko Prlić, Case No. IT-04-74-T, Judgement (TC), 29 May 2013. URL: <https://www.icty.org/en/case/prlic> (Дата звернення: 16.01.2023).

7. Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia. ICC-02/05-02/09-HNE-2. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RelatedRecords/CR2009_07998.PDF (Дата звернення: 16.01.2023).